

Гурковський В. І. Застосування зарубіжного досвіду "Електронного урядування" на сучасному етапі формування інформаційного суспільства в Україні

У статті досліджено досвід розвинутих країн світу щодо «електронного урядування», окреслено основні чинники, що впливають на розвиток глобального інформаційного суспільства, виявлено шляхи вирішення проблеми формування інформаційного суспільства в Україні.

Ключові слова: «електронний уряд», інформаційне суспільство, державне управління, інформаційні технології

Гурковский В. И. Применение зарубежного опыта "Электронного управления" на современном этапе формирования информационного общества в Украине

В статье исследован опыт развитых стран мира в создании «электронного правительства», очерчены основные факторы, влияющие на развитие глобального информационного общества, показаны пути решения проблемы формирования информационного общества в Украине.

Ключевые слова: «электронное правительство», информационное общество, государственное управление, информационные технологии.

Gurkovskiy V. I. Application of foreign experience of the "Electronic management" on the modern stage of forming of information society in Ukraine

The article explores the experience of developed countries on the "electronic government", here shown the main factors that influence the development of global information society and found ways to solve problems of information society in Ukraine.

Key words: electronic government, information society, public administration, information technology.

УДК 316.334.56 (477)

Ємець І. О.

**СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ ІНДУСТРІАЛЬНЕ МІСТО:
УПРАВЛІННЯ ТА САМОВРЯДУВАННЯ
(НА ПРИКЛАДІ м. МАКІЇВКА)**

З набуттям Україною незалежності особливої уваги набуває розробка теорії та практики соціального управління містом. Адже за будь яких умов без розв'язання означених проблем неможливо свідомо обирати і застосовувати механізми соціального проектування,

ухвалювати значущі рішення в соціальній сфері, уникати непродуктивних витрат часу, матеріальних та духовних ресурсів для оптимізації базових соціальних механізмів. У сучасному українському суспільстві, в межах якого відбувається глибока соціальна трансформація, актуалізуються питання теорії і практики місцевого самоврядування, відтворення ефективних управлінських моделей.

Ступінь розробленості проблеми. Серед ґрунтовних розвідок у соціологічному управлінському вимірі та його узгодженості з реальною соціальною практикою варто звернути увагу на роботи О. Міхеєвої, Л. Малес, А. Стрельнікової, В. Карпова, в яких відображені соціологічні виміри управління індустріальним містом в сучасній Україні, сфокусовано увагу на субсидіарності вимірів управління та самоуправління в сучасній європейській та українській урбаністиці.

Репрезентантами міського самоврядування вважаються Р. Гнейст, Э. Майер, О. Лабанд, О. Ресслер, які до трьох конституційних влад – законодавчої, виконавчої, судової – долучили ще й владу міської спільноти.

Окреслюючи права міської громади, Р. Моль та Р. Васільчиков зосереджують увагу на її господарчих функціях та свободі від державних фіскальних органів. Представники державної теорії Л. Штейн, М. Лазаревський, А. Градовський, виходячи з того, що органи місцевого самоврядування виконують частину функцій державного управління, наголошують на пов'язаності місцевого самоврядування з загальнодержавними справами. У відповідності до такого підходу місцеве самоврядування і управління є частиною державної справи, а представники місцевих громад є підданими держави, відданими принципу національного суверенітету та загального блага. Сучасні підходи до аналізу різних аспектів українського індустріального міста досліджуються В. Середою й А. Лісовською.

Необхідно враховувати різні погляди на природу становлення міського управління та самоврядування, які постали ще на межі ХІХ – ХХ століть. Соціальний дискурс акцентує увагу на розподілі державних та громадських справ, пріоритетності локальної господарчої автономії щодо втручання державних фіскальних органів, сепарації посадових осіб міської спільноти від державної служби, подвійну відповідальність уповноважених міських спільнот не тільки за долю і успішність місцевих справ, але й за долю держави в цілому.

Треба зазначити, що останнім часом серед представників української соціологічної спільноти зростає інтерес до осмислення різних аспектів розвитку індустріального міста. Водночас бракує комплексних досліджень, орієнтованих на цілісну рефлексію вітчизняної міської управлінської парадигми сучасного розвитку. Переважна більшість з них торкається лише окремих аспектів управління містом, залишаючи осторонь теоретичні та практичні виміри управління та самоврядування міських мереж.

Мета пропонованої статі полягає у тому, щоб на основі історичного досвіду соціологічними засобами концептуалізувати модельні настанови та механізми управління українським індустріальним містом, проаналізувати можливість сумісності сучасних патернів європейського управління і самоврядування з сучасними українськими аналогами.

Предметом аналізу є виміри управління та самоврядування в сучасному індустріальному українському місті.

Не викликає сумнівів, що сучасне українське індустріальне місто у нормативному вимірі вимагає вдалого поєднання вимірів управління та самоврядування, які на концептуальному рівні є доповнюючими феноменами. Модерне місто вимагає децентралізації повноважень, розподілу рівня відповідальності між державною, місцевою владою та громадянами, які мешкають на певних територіях. Очевидно, що на теоретичному рівні існує усталений дискурс, який підживлює місцеве самоврядування, надає легітимізаційний каркас у суспільстві горизонтальним мережам, співпраці, солідарності. Квінтесенцією цього дискурсу може бути наступна теза: «вирішальне право щодо прийняття рішень на міській території належить місцевій громаді» [1, с.5].

У сучасних умовах на державному рівні визнається, що між державними і місцевими рівнями соціальної відповідальності є принципова відмінність, адже останні передбачають виконання різноманітними групами та місцевими інституціями важливих для громадянського суспільства завдань, пов'язаних з відтворенням соціального капіталу у містах, соціального облаштування людини, дотримання гідного рівня життя соціальних, етнічних, релігійних спільнот, що функціонують на місцевому рівні. Існуюча українська влада на декларативному рівні визнає самоврядність та публічну вагомість для держави місцевих громад. Втім, для успішної імплементації цього проекту, як зазначає Я. Пасько, необхідно мати не тільки добрі наміри, «декларативний діалог, діалог на всіх рівнях соціальної структури, але й зміни у самій соціальній структурі, яка продовжує залишатися неефективною вертикальною ієрархією» [2, с.14]. Відтак, питання полягає у тому, чи може бути на рівні державного управління, легітимізована влада місцевих громад в державі, де дозволені лише певні регламентовані моделлю «патрон-клієнт» способи поведінки.

Саме функціонування патерналістської владної моделі, яка безпосередньо реалізується щодо українського індустріального міста зумовлює небезпечну суміш нерівності та асиметрії владних повноважень на міських територіях. Мова йдеться про імплементацію в суспільстві в цілому моделі монополізації влади та набуття статусних позицій окремими корпоративними групами, які мають доступ до певних засобів виробництва, сфери ринкових послуг, привілеїв. Очевидно, що ці позиції є важливими і для інших репрезентантів суспільства, втім

внаслідок економічного та позаекономічного примусу, а також різноманітних маніпуляцій створюється модель вертикального примусу значної частини суспільства. Д. Фісун зауважує, що «в українських містах простежується викривлена неорганічна система, соціальний патогенез, тоталітарна типізація, яка по суті є незмінною формою української інституалізації, що органічно продукує соціальний інфантилізм та нездатність спиратися на відповідні колективні та індивідуальні виміри поведінки, без якої годі й сподіватися на створення природних форм соціальної солідарності в містах» [3, с.243].

Існуюча управлінська модель є несумісною з місцевою самоврядністю, відтворенням горизонтальних мереж економічної та соціокультурної кооперації. Втім, вона не перешкоджає певним вимірам територіальної ідентичності, територіально-міської самоідентифікації. Очевидно, що саме в такій самоідентифікації, як зазначає Г. Коржов, «знаходить вияв глибинна потреба людини в приналежності до соціальної спільноти або групи, а індивід отримує можливість для реалізації гами інших потреб – в захисті, безпеці, повазі і навіть певній самореалізації» [4, с.4].

Втім, варто звернути увагу на обмеженість «включеності» більшості українських городян у вирішенні базових проблем міських територій, їх пасивності та незацікавленості у розв'язанні економічних та соціокультурних питань міста. Про це свідчать різні дослідження і моніторинги. Наприклад, протягом 2000-2005 років згідно з загальнонаціональним моніторингом суспільної думки «мешканцем міста вважали себе від 30,2 до 32,3% городян, втім обізнаність щодо господарчих та соціально культурних проблем міста виявили лише 22,3-22,4% людей» [5, С.34]. Низький рівень «громадянськості» репрезентантів міських громад не є дивним, адже відбиває відсутність в українських індустріальних містах інституту комплексних прав людини, зокрема соціальних прав, які в сучасних умовах замінені соціальними гарантіями. Для значної кількості городян саме соціальні гарантії продовжують залишатися єдиною можливою формою соціального забезпечення і життєзабезпечення. Неокорпоративні соціальні гарантії або соціальний захист є несумісним з відтворенням модерної системи поваги влади до муніципального управління. Ситуація ускладнюється високим рівнем тіньової економіки і рівнем бідності в містах. Рівень бідності громадян у містах в останні роки не зменшується, а зростає. За останніми даними він дорівнює 35-40%, які живуть поза офіційною межею бідності і 25% населення, які живуть у крайній бідності. [5, с.38] Такий стан речей обумовлюється не тільки маленькою частиною муніципальних бюджетів, але й неефективним використанням місцевою владою наявних ресурсів, несправедливим спрямуванням допомоги учасникам соціальних програм. По суті, влада, в тому числі і місцева, використовує патерналістську модель управління, що є неадекватною сучасним європейським глобальним викликам, вимірам

цілераціональності (ціль, засіб, результат) та ціннісної раціональності.

Комплексні соціальні дослідження висвітлюють сучасні проблеми горизонтальної самоврядності, демократичного співіснування різних спільнот, слабкість інститутів влади та управління індустріального українського міста. [6].

Слід зазначити, що сучасне становище українського індустріального міста, специфіка його соціальної структури, існуюча управлінська вертикаль у змістовному та аксіологічному вимірах занурена в історичну традицію, пов'язана з соціальним розвитком нашої держави у ХХ столітті.

Відсутність українського національного елемента, національного інституту влади та управління суттєво вплинуло на процес урбанізації і модернізації українського міста. Щодо урбанізації, то місто як осередок високої культури у Європі було центром творення ідентичностей. Внаслідок відсутності українського національного елемента місту на Україні тривалий час відводилася лише роль форпосту імперської колонізації: російської, австро-угорської, польської, а відповідно не були закладені підвалини для вільної економічної, політичної, духовної самоорганізації. Можна констатувати, що культура колоніальної управлінської підлеглості, відсутність органічної вертикальної і горизонтальної мобільності, унеможливлювала формування української буржуазії, заблокувала становлення сталого українського громадянського суспільства, української високої національної культури.

Ще одна обставина, яка унеможливила для України європейський урбаністичний ренесанс, пов'язана зі специфічним виміром модернізації українських міст. Як справедливо зазначає Я. Грицак йдеться передусім про дві складових модернізації: «Модернізацію через бюрократизацію, коли агентами змін були не підприємці чи банкіри, а чиновники... та специфічно російську промислову модернізацію... коли інфраструктура та базові сектори виробництва залишалися технічно відсталими» [7, с.33-34]. Погоджуючись в цілому з думкою відомого українського дослідника, варто зазначити, що попри різні долі українських міст, всі вони існували в умовах відсутності повноцінних умов для власного існування, ідеальної цілераціональності, наявності бюрократичної регламентації, заблокованості української культури, національного «життєвого світу».

Замість органічних форм солідарності протягом тривалого історичного часу в Україні закладалися підвалини клієнтельного суспільства за принципом викривленої ієрархічно-підданської соціальності. Нерозвиненість базових горизонтальних підвалин довіри та солідарності на цих теренах, призводив до того, що вплив «системи» на життєвий світ громадянина міста був набагато потужнішим, ніж в інших частинах України. Спостерігається також об'єктивна кореляція між неспроможністю зберегти національні, культурні традиції та створенням

сталої міської інфраструктури: потужної соціальної сфери, земств, бібліотек, університетів, театрів – тобто того, що власне і є ознакою справжнього міста.

Доречним тут є приклад Донецька та Макіївки як типових старопромислових міст, які тривалий час існували поза демократичними тенденціями самоврядування, національним культурним контекстом і в яких індустріалізація була мало пов'язана з урбанізацією. Відсутність традиції європейських міських цінностей стає зрозумілою, якщо зважити на те, що тривалий час ці міста Донбасу належали лише одній компанії Юза. Це підприємство було власником усієї землі, всього житлового фонду, а будь-яка комерційна активність була можлива лише з дозволу «Новоросійського товариства». Саме воно, а не громадяни міста, регулювало всі аспекти діяльності муніципальних служб, від організування торгівельних операцій до прибирання сміття і забезпечення вугіллям. Населення, яке складалося на межі XIX-XX століть з росіян (54-55%), українців (33-35%), греків (7-8%), євреїв (5-6%), татар (2-3%), так і не стало громадянським суспільством, відповідальним за долю міста. В цих умовах суспільної недовіри та вертикальної підлеглості годі було й говорити про утворення мережі гуманітарної культури [8].

До самого падіння Російської імперії ані Юзівці (Донецьку), ані Дмитрієвську (Макіївці) так і не було надано офіційного статусу міста, а сам населений пункт радше нагадував конгломерат селищ. Міський вигляд тут мали лише декілька вулиць і центральна площа міста. Селища були зорганізовані відповідно до вимірів соціальної ієрархії. «Центром заводських поселень були більш-менш впорядковані Маслівка та Смолянинова гора, де в цегляних будинках мешкали генерали виробництва, інженери і висококваліфіковані робітники. Робітничий плебс – низькооплачувані та переважно сезонні робітники, які становили більшість – жили у висілках, назви яких Нахаловка та Собачовка, промовисто свідчать про тамтешні умови життя» [8, с.84]. Схожі процеси спостерігалися і в інших старопромислових містах Донбасу – в Катеринославі, в Дніпродзержинську [8].

Наслідком жорсткого контролю з боку влади стало те, що мешканці українських старопромислових міст так і не стали відповідальними громадянами, не здобули досвіду керування власним життям. Мешканці не були вільні ні в професійному, ні в муніципальному, ні в особистісному вимірі.

Цієї точки зору дотримується й О. Міхеєва, яка відзначає, що «домінування за радянських часів владно-статусних позицій над просторовими, вертикальних (влади) над горизонтальними (спільноти, самоврядні групи) призводило до активних втручань у міський простір, в якому насильно закріплювались штучно створені адміністративно-територіальні одиниці (на протигагу простору районів, що склалися природнім шляхом)» [9, с.34].

Протягом ХХ століття спостерігається бідність, аморфність та неструктурованість міського соціального простору. У всіх промислових містах практично не було українських репрезентантів власне міських – елітних, інтелектуальних професій. Лише в невеликій кількості вони були представлені серед юристів, лікарів, письменників, професорів, нотаріусів, серед представників сфери інтелектуальних послуг. Не було створено справжніх представників міського середнього класу, автономних від держави осіб, що мають власну позицію – економічно та духовно незалежних. «В нашій країні, оскільки всі ми працюємо на державу, у всіх психологія чиновників – у письменників... науковців.. робітників та селян» [10, с.34]. Макіївка, як частина старопромислового регіону була великим плавильним котлом, в якому під впливом жорсткої індустріалізації відбулося не відродження міської архітектоники, а нівелювання людської особистості, ствердження якої і є основою міської свободи. Такі міста органічно продукували відповідну модель управлінської поведінки, у відповідності до якої мешканці почували себе доволі дискомфортно. Відтак можемо констатувати, що саме історичні та соціокультурні виміри є визначальними для усвідомлення сучасної міської парадигми в українських старопромислових містах [11].

З проведеного автором аналізу індустріального міста (на прикладі м. Макіївки) в його становленні витікає, що існує взаємозв'язок між історичним досвідом та сучасною патерналістською моделлю управління у містах, яка є несумісною з європейськими аналогами. Слід зазначити, що попри декларативне сприйняття міського самоврядування та демократичних форм управління в українських містах так і не створені передумови для інкорпорації європейського досвіду. Перешкодою для імплементації європейських зразків є існуюча патримоніальна владна модель, яка унеможливує відтворення вільної публічної та приватної сфери у містах. Природно, що за умов соціальної аморфності, суспільство, що сповідує клієнтельні відносини не може бути консолідованим на основі взаємопідтримки і солідарності. Джерелом консолідації стає кланово-корпоративна ієрархія з відповідними корумпованими відносинами як засобами регуляції суспільних відносин.

Тому підвищення ефективності самоврядування в сучасному українському місті буде можливе тільки за умов досягнення невикривленої комунікації – комунікації в якій відсутнім є примус, а ідеї щодо розвитку міського самоврядування представляються відкрито і піддаються критиці, і що в самому життєвому світі особи з'являться можливостей для просування нових версій суспільного розвитку.

Поки що помітних успіхів в цьому напрямку майже немає. Тому розробка ефективних комунікативних форм і методів роботи з громадськістю, як наявність зворотного зв'язку мають сприяти формуванню позитивного іміджу місцевої влади, довіри населення до неї, залучення громадян та їхніх об'єднань до прийняття та ухвалення управлінських рішень.

Література

1. Мусаев И. Индустриальный город в исторической перспективе. [Текст] / И.Мусаев. – М.: Наука, 1999. – 147 с. **2. Пасько Я.** Класичні моделі державного управління: виміри патримоніалізму. [Текст] / Я. Пасько. // Зб.наук.праць ДонДУУ: Соціологія управління. – Вип. 6. – Донецьк.: ДонДУУ, 2010. – С. 2 – 19. **3. Фісун Д.** Демократія і неопатримоніалізм у сучасних теоріях соціального розвитку. [Текст] / Д.Фісун. – К., 2010. – 267 с. **4. Коржов Г.** Регіональна ідентичність в системі соціального управління територією. [Текст] / Г.Коржов // Зб. наук. праць ДонДУУ: Соціологія управління. Вип. 6. – Донецьк.: ДонДУУ, 2010. – С. 45 – 54. **5. Астров В.** Проблема бедности в странах бывшего Союза. [Текст] / В.Астров // Материалы проекта. – Вена – Санкт – Петербург, 2007-2008. – 63 с. **6. Кравченко Б.** Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. [Текст] / Б.Кравченко – К., 1997. – 139 с. **7. Грицак Я.** Історія двох міст: Львів і Донецьк у порівняльній перспективі. [Текст] / Я. Грицак // Львів–Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні. – Київ-Львів., 2007. – С. 33 – 34. **8. Григоренко П.** Спогади. [Текст] / П.Григоренко. – Детройт., 1984. – 110 с. **9. Міхеєва О.** Особливості просторової структури радянських та пострадянських міст. [Текст] / О. Михеева – Донецьк.: Академія, 2010. – 78 с. **10. Амальрик А.** Просуществует ли Советский Союз до 1984 года? Погружение в трясину. [Текст] / А. Амальрик – М.,1991. – С. 34. **11. Пасько І., Пасько Я., Коржов Г.** Плавильний басейн Донецької ідентичності. [Текст] / І.Пасько, Я.Пасько, Г.Коржов // Критика – № 9 (107) – К., 2006. – С. 5 – 12.

Ємець І. О. Сучасне українське індустріальне місто: управління та самоврядування (на прикладі м. Макіївка)

Статтю присвячено концептуальним проблемам існування сучасного індустріального українського міста. Увага фокусується на соціокультурних детермінантах розвитку міського самоврядування, їх соціологічної концептуалізації та історичних вимірах. Розглядаються теоретичні підходи, пов'язані з феноменом українського індустріального міста, окреслюється теоретична сутність та практична необхідність нової моделі державного управління і місцевого самоврядування в українських містах.

Ключові слова: соціальна трансформація, соціокультурні детермінанти, індустріальне місто, місцеве самоврядування, спільнота, управлінська модель.

Ємец И. А. Современный индустриальный город: управление и самоуправление (на примере г. Макеевка)

Статья посвящена концептуальным проблемам существования современного индустриального украинского города. Внимание фокусируется на социокультурных детерминантах развития городского

самоуправления, их социологической концептуализации и исторических измерениях. Рассматриваются теоретические подходы, связанные с феноменом украинского индустриального города, а также теоретическая сущность и практическая необходимость новой модели государственного управления и местного самоуправления в украинских городах.

Ключевые слова: социальная трансформация, социокультурные детерминанты, индустриальный город, сообщество, управленческая модель.

Yemets I. A. Contemporary industrial city: government and self-government (by the example of Makeevka)

The paper deals with the conceptual problems of Ukrainian industrial city. The analysis focuses on socio-cultural determinants of the development of the city's self-government, its sociological conceptualization and historical dimensions. The author generalizes theoretical approaches concerning this phenomenon, theoretical essence and practical importance of the new model of city's government in Ukraine are explored.

Key words: social transformation, socio-cultural determinants, industrial city, community, government's model.

УДК 316.75

Єнін М. Н.

**КОМУНІТАРИЗМ В ІДЕОЛОГІЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ
СУСПІЛЬСТВА ДРУГОГО МОДЕРНУ**

Актуальність ідеологічного дискурсу щодо перспективи організації суспільного життя в суспільстві Другого модерну зумовлена кризою проекту Першого модерну, що орієнтував суспільство та наукову спільноту на основні постулати ідей прогресу – впевненості у невпинному економічному і технологічному зростанні та безмежному поширенні людської могутності. Як виявилось розвиток науки не зробив світ стабільним і впорядкованим. У сьогоdnішньому суспільстві її центри значною мірою позбавлені довіри, а процеси, що наразі відбуваються на планеті, стали ще більше непередбачуваними. Глобальне відчуття кризи та невідконтрольності світових процесів пов'язано зі зміною форми існування суспільства. Проголошені в епоху Першого модерну (індустріальне суспільство) демократичні практики, які знайшли своє втілення в проекті національних держав, в умовах загальносвітового переходу до суспільства Другого модерну, епоху глобальних телекомунікаційних і комп'ютерних технологій, потерпають від необмеженого розширення ринку. Глобалізація світового господарства та притаманне їй необмежене розширення ринкового порядку має